

דיני מלחמה: מדינות המערב נכנסו לשדה מוקשים

written by פרופ' זכי שלום | 27.11.2025

בתקופה שבה שוגרו מעזה בלונים ועפיפונים ולפידי אש נערך במוסד אקדמי בארץ כנס סגור שדן בשאלה: מה עושים עם עזה. אז נראה היה שעזה מהווה סוג של מטרד קשה במיוחד עבור תושבי עוטף עזה, ובעיקר ² עבור החקלאים באיזור שחלק משדותיהם נשרפו מדי פעם.

המשתתפים בדיון העלו הצעות שונות להתמודדות עם בעיית עזה. אחדים הציעו ללחוץ עליה דרך מדינות ערב עמן יש לישראל קשרים או דרך מדינות אירופה. אחדים הציעו לפגוע ביעדים כלכליים בשטחה, אחרים הציעו למנוע העברת כספים לעזה או למנוע כניסת פועלים משטח עזה לישראל.

אחד המשתתפים הציע לטמון אלפי מוקשים בשטח חייץ ליד הגבול בין עזה וישראל. הוא הציע שישראל תדווח לעזתים על מעשיה ותזהיר אותם לבל יתקרבו לגבול. מי שיתקרב לגדר המערכת, כך יובהר לעזתים, ידע שהוא מסכן את חייו. ייתכן, הוא אמר, שהמוקשים יפגעו באזרחים תמימים כגון רועים ועדריהם הבאים לשטח הגבול. אבל בסופו של דבר, הם יירתעו מן המוקשים ולא יעזו להתקרב לגבול. ותושבי עוטף עזה יזכו לשקט שהם כה ראויים לו.

בחדר נשמעה ביקורת חריפה על הצעה זו. רבים טענו שהטמנת מוקשים היא פעולה בלתי חוקית על פי המשפט הבינלאומי. עיתוני העולם ומסכי הטלוויזיה, כך טענו, יהיו מוצפים בתמונות של עדרי כבשים מדממות ואולי גם של רועים שלא שמעו על מעשיה של ישראל ונקלעו למקום שלא בטובתם. "ולאן", הם תהו, "אנו נוליד את החרפה"?

בעקבות הביקורת הנוקבת השתרר שקט באולם. ההצעה להטמין "חגורת מוקשים" ירדה מן הפרק, ולמיטב ידיעתי איש לא העלה הצעה דומה שוב באורח פומבי.

השבוע נתקלתי בכותרת בעיתון בינלאומי ידוע, שדיווחה על כוונתן של פולין, אסטוניה, לאטביה ופינלנד לפרוש מאמנת אוטווה. הייתי סקרן לדעת מה מביא מדינות שומרות חוק באירופה לפרוש מאמנה בינלאומית שהן חתומות עליה עד עכשיו. הסתבר לי שמדובר באמנה בינלאומית משנת 1997 שמטרתה לאסור ולהעלים מוקשים נגד אדם ברחבי העולם.

עד כה היה להן נוח להטיף למדינות אחרות בעולם על חשיבותה של האמנה ועל הצורך לפעול, גם במצבי מלחמה, על פי אמנות המידה של המשפט הבינלאומי. עתה, בעקבות הסלמת המלחמה בין רוסיה לאוקראינה, והאיומים החוזרים ונשנים של רוסיה לפגוע במדינות אירופה הפועלות נגדה, הלכה והתעצמה ההערכה באירופה שצבא רוסיה יכול להיות מופעל גם נגד מדינות שלוות באירופה שלא ידעו קרבות ומלחמות מתום מלחמת העולם השנייה.

על רקע זה ככל הנראה החליטו מדינות אלה לעטוף את מדינותיהן בחגורה של מוקשים, ככל הנראה לא רק נגד טנקים, אלא גם נגד בני אדם. לשם כך הן היו צריכות לבטל את מחויבותן לאמנת אוטווה.

אני אינני יודע אם הטמנת מוקשים סביב רצועת עזה הייתה מונעת, או אפילו פוגעת באפקטיביות, של מתקפת החמאס על ישראל ב-7 באוקטובר 2023. סביר להניח שחלק מאלה שחדרו לארץ היו נהרגים, אחרים היו נפצעים ורבים אחרים היו נסים על נפשם בחזרה לעזה.

ואולם, לא סוגיית יעילותם של מוקשים עומדת על הפרק. הנקודה העיקרית היא הסבת תשומת הלב לתופעה בעייתית הקיימת בישראל ובמדינות מערביות רבות, כולל ארצות הברית: הימנעות מדיון ציבורי בסוגיות המוגדרות על ידי קבוצות כוח כ"רגישות", בעיקר מפני שהן נתפסות כמנוגדות לנורמות של המשפט הבינלאומי.

פולין לאטביה, אסטוניה ופינלנד מראות לנו, אולי, דרך אחרת. אומה החפצה החיים ורוצה לשמור על חייה אזרחיה יכולה, אולי אף חייבת, בנסיבות מסוימות, לעשות זאת גם במחיר ידיעה שפעולה זו לא תתקבל יפה בעיני תומכי המשפט הבינלאומי.

פורסם במקור ראשון, בתאריך 27 לנובמבר 2025.